

5. Закон України «Про теплозабезпечення» від 02 червня 2005 року // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 28. – ст. 373.
6. Закон України «Про захист прав споживачів» від 12 травня 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 30. – ст. 1.
7. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – ст. 356.

*Турецький В. В.,
магістр права, Старший інспектор
Кельменського відділу поліції
Головного управління національної
поліції в Чернівецькій області,
капітан поліції*

ПРАВОВІДНОСИНИ, ЩО ВИНΙΚАЮТЬ БЕЗ НАЛЕЖНОЇ ПРАВОВОЇ ПІДСТАВИ

Правовідносини не перебувають у стані спокою. Вони виникають, змінюються і припиняються на підставі передбачених в законі обставин — юридичних фактів. Однак не кожна життєва обставина є юридичним фактом, а лише така, з якою норми цивільного законодавства пов'язують настання правових наслідків. Так, наприклад, досягнення 18-річного віку само по собі не викликає будь-яких правових наслідків. Але законодавство, пов'язуючи з досягненням цього віку виникнення цивільної дієздатності (ч. 1 ст. 11 ЦК України [4]), робить його юридичним фактом. Таким чином можна зробити висновок, що юридичний факт характеризується двома чинниками: наявністю явищ зовнішнього світу (життєві обставини) і визнання їх державою юридичними фактами. Стаття 4 ЦК України передбачає приблизний перелік юридичних фактів, які породжують цивільні правовідносини (цивільні права та обов'язки):

— угоди, передбачені законом, а також угоди, хоч й не передбачені законом, але такі, що йому не суперечать;

— адміністративні акти;

— відкриття, винаходи, раціоналізаторські пропозиції, створення творів науки, літератури, мистецтва;

— заподіяння шкоди іншій особі, а також набуття або збереження майна за рахунок коштів іншої особи без достатніх підстав;

— події, з якими закон пов'язує настання цивільно-правових наслідків.

Разом з тим закон підкреслює, що цей перелік не є вичерпним. Визнається можливим виникнення цивільних прав та обов'язків з «інших дій громадян і організацій» [4].

В системі юридичних фактів найбільш поширеною підставою виникнення цивільних правовідносин є юридичний акт, тобто акт правомірної, вольової поведінки учасника цивільних відносин, спрямований на настання відповідних правових наслідків. Одним із головних критеріїв визнання юридичного акту таким, що призводить до виникнення, зміни чи припинення цивільних правовідносин, є його правомірність, тобто відповідність його змісту вимогам закону (в широкому розумінні) та моральним засадам суспільства.

Стосовно найпоширенішого різновиду юридичних актів — правочину, правило щодо того, що його зміст не може суперечити ЦК України, іншим актам цивільного законодавства та моральним засадам суспільства, прямо закріплено в законі (ч. 1 ст. 203 ЦК України). Очевидно, що цей законодавчий припис за аналогією закону підлягає поширенню і на юридичні вчинки. Однак на практиці бувають випадки, коли той чи інший юридичний акт (мова йде про юридичний факт та юридичний вчинок) має лише зовнішні, формальні ознаки підстави виникнення цивільних правовідносин. У зв'язку з фіктивністю намірів суб'єкта (суб'єктів) вчинення такого юридичного акта не може визнаватись таким, що призводить до настання передбачених законом наслідків та забезпечує досягнення законодавчо визначених соціальних цілей. Зазначене дозволяє виявити умовну схожість фіктивних юридичних актів із зловживанням правом як різновидом неправомірних дій, що також мають зовнішні, формальні ознаки дозволеної поведінки по здійсненню особою належного їй суб'єктивного цивільного права [3, с. 53]. Таким чином, варто зауважити необхідність чіткого термінологічного розмежування фіктивних юридичних актів та правовідносин,

що виникають без належних правових підстав (фіктивних правовідносин). Фіктивні правовідносини були предметом розгляду в літературі.

Фіктивні правовідносини на думку І. В. Давидової [1, с. 83] це правовідносини, що формально відповідають вимогам закону, але суперечать його соціальному призначенню. Н. Н. Тарусіна [2, с. 67] розглядає фіктивні правовідносини як результат неправомірного прийому, що застосовується суб'єктами для досягнення корисних чи інших цілей, що не відповідають соціальному призначенню конструкції. В обох наведених визначеннях основні ознаки фіктивних правовідносин зводяться до наступного. Це, з одного боку, неналежність підстави його виникнення, що призводить до формальної, зовнішньої відповідності правовідношення вимогам закону, з іншого — його спрямованість на досягнення інших, ніж передбачає правовідношення даного виду, соціальних цілей. Нарешті, третьою необхідною ознакою фіктивності правовідносин правники визначають вину в формі умислу особи (осіб), що вчиняють правочин, підкреслюючи, що ця ознака має вирішальне значення для визначення їх фіктивності.

Розглянемо проблематику фіктивних цивільних правовідносин більш детально. Термін «фіктивність» є похідним від слова «фікція» — вимисел. Як бачимо фікції в праві можуть мати як позитивне, так і негативне термінологічне призначення та зміст. Фікції позитивного термінологічного призначення та змісту широко використовуються в правовому регулюванні як прийом, що полягає в підведенні правової реальності під відповідну правову формулу, модель поведінки, яка розрахована на застосування щодо інших відносин. Негативний зміст та термінологічне призначення, наприклад, має категорія «фіктивний шлюб», що використовується у сімейному праві [3, с. 56]. Фіктивність шлюбу означає неналежність, незаконність підстави його вчинення, адже особи вступають у шлюб без дійсного наміру створити сім'ю, діють фіктивно, переслідуючи інші цілі. В цивільному праві для позначення недійсних правочинів, які вчиняються без наміру створення правових наслідків, настання яких обумовлюється ними (ч. 1 ст. 234 ЦК України) використовується категорія «фіктивний правочин». В обох наведених прикладах фіктивність дій

учасників сімейних чи цивільних правовідносин має наслідком фіктивність правовідносин, що виникають в результаті їх вчинення.

Треба зазначити, що, без належних, законних, достатніх правових підстав можуть виникати не лише фіктивні правовідносини. Фіктивність юридично вагомих дій учасників цивільних відносин, що призводить до фіктивності відповідного правовідношення, слід відрізняти від випадків вчинення дій, в результаті яких виникають недоговірні зобов'язання у зв'язку з набуттям або збереженням майна без достатньої правової підстави (глава 83 ЦК України). Очевидно, що юридично вагомі дії учасників цивільних правовідносин, що виникають у зв'язку з набуттям або збереженням майна без належної правової підстави, не завжди характеризуються наявністю такої ознаки фіктивності правовідносин як умисна вина їх учасника (учасників) [2, с. 69]. Адже зобов'язання з набуття або збереження майна без достатньої правової підстави можуть виникати як в результаті умисних дій особи (осіб), так і в результаті помилки. Наприклад, перерахування безготівкових коштів на рахунок набувача внаслідок помилки бухгалтера, в результаті якого виникло зобов'язання повернути безпідставно набуте майно. Крім цього, в цивільному обороті мають місце ситуації, коли юридично вагомі дії суб'єктів цивільного права до певного моменту є правомірними і визнаються достатньою правовою підставою для виникнення майнового правовідношення. Однак згодом майнове правовідношення все ж втрачає законність підстави його виникнення, що має остаточним наслідком виникнення обов'язку набувача повернути безпідставно набуте майно (ч. 1 ст. 1213 ЦК України). Наприклад, спадкування майна спадкодавця, на яке згодом були заявлені претензії з боку іншої особи, за якою в судовому порядку визнано право на спадщину тощо.

Список використаних джерел:

1. Давидова І. В. До питання про правову природу недійсності правочину / І. В. Давидова // Актуальні проблеми держави і права. – 2013. – № 5. – С. 82-92.

2. Тарусина Н. Н. Семейное право. Очерки из классики и модерна. Ярославль, 2009. – С. 129-138; она же. Брак по российскому семейному праву. М.: Проспект, 2010. – С. 67-74.
3. Хатнюк Н. С. Правова природа оспорюваних правочинів / Н. С. Хатнюк // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2004. – № 5. – С. 77-80.
4. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України, 2003. – № 40-44. – ст. 356.

*Стаднік Я. М.,
курсант 2-го курсу
факультету підготовки
фахівців слідства НАВС*

ДІЛОВА РЕПУТАЦІЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ТА СПОСОБИ ЇЇ ЗАХИСТУ

Ділова репутация юридичної особи є її свого роду обличчям, яке дозволяє залучати нових партнерів, вигідні інвестиції, збільшувати кількість її клієнтів, а також сприяти освоєнню нових ринків. Тому будь-який негативний вплив на ділову репутацию може призвести до серйозних збитків компанії.

На сьогодні законом не закріплено тлумачення поняття «ділова репутация», але на практиці під цим поняттям розуміється сукупність підтвердженої інформації про особу, що дає можливість зробити висновок про професійні та управлінські здібності такої особи, її порядність та відповідність її діяльності вимогам закону.

Право на захист ділової репутации – це гарантована можливість особи на свій розсуд захищати суб'єктивне право на недоторканність ділової репутации від протиправних посягань інших осіб, скориставшись системою встановлених державою способів і засобів захисту, застосовуваних судом та іншими уповноваженими органами або самою особою для забезпечення реалізації й відновлення стану, який існував до порушення, а також на припинення дій,